

การจัดการองค์ความรู้การอนุรักษ์สมุนไพรมหาดในชุมชนท้องถิ่นเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

The Management of Knowledge of Conservation of Mahad Herb In Koh Kred Community, Pak Kred District, Nonthaburi Province

ยุพิน พิพัฒน์พวงทอง*

Yupin Pipatphuangthong*

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต 295 ถนนราชสีมา เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300
Faculty of Humanities and Social Sciences Suan Dusit University, 295 Rachasima Road, Dusit, Bangkok 10300

*Corresponding author. E-mail: Yupinpip@hotmail.com

รับเรื่อง: 1 ตุลาคม 2563

รับลงพิมพ์: 28 ตุลาคม 2563

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการองค์ความรู้การอนุรักษ์สมุนไพรมหาดของชุมชนเกาะเกร็ด ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยมีระยะเวลาการวิจัยตั้งแต่ตุลาคม พ.ศ. 2561 ถึงกันยายน พ.ศ. 2562 มีประชากรคือชาวชุมชนเกาะเกร็ดหมู่ 1 และ 7 ปากเกร็ด นนทบุรี เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง คือ ชาวบ้านผู้ให้ข้อมูลหลักและนักท่องเที่ยวที่เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 40 คน ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ คือ การสืบค้นข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ ทุติยภูมิ การสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ปัญหาของชุมชนคือ การอนุรักษ์สมุนไพรมหาด เนื่องจากมะหาดได้ลดจำนวนลงและอาจสูญพันธุ์ไปได้ในอนาคต จึงส่งผลให้ชาวบ้านจัดการอนุรักษ์สมุนไพรมหาดด้วยการจัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ ให้นักท่องเที่ยวเดินชมการผลิตสมุนไพรและสมุนไพรเพื่อสุขภาพและความงาม รวมทั้งเพื่อศึกษาสภาพและปัญหา กระบวนการเครื่องมือ และปัจจัยที่สนับสนุนการจัดการองค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์สมุนไพรมหาดในชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนหมู่ 1 มีความรู้แน่นหนาด้านการผลิตสมุนไพรเพื่อสุขภาพและความงาม มีเป้าหมายเพื่อใช้ความรู้ในการประกอบอาชีพ การดูแลสุขภาพผิวพรรณแบบพึ่งตนเอง การพัฒนาชุมชน เป็นแหล่งเรียนรู้สมุนไพรเพื่อสุขภาพและความงาม เป็นศูนย์กลางในการถ่ายทอดเผยแพร่และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชาวบ้านทั้งภายในและภายนอกชุมชน ปัญหาที่พบในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ คือการรวบรวมจัดเก็บความรู้ที่เป็นระบบเพื่อสืบทอดให้ลูกหลาน การสนับสนุนจากหน่วยงานอย่างต่อเนื่อง ด้านกระบวนการจัดการองค์ความรู้ ได้แก่ การวิเคราะห์ความต้องการความรู้ การสร้างและแสวงหาความรู้ใหม่ การรวบรวมจัดเก็บความรู้ การเผยแพร่และถ่ายทอดความรู้ การประยุกต์ใช้องค์ความรู้โดยมีปัจจัยสนับสนุน ได้แก่ ผู้นำกลุ่ม การมีส่วนร่วม ความกระตือรือร้น การเปิดใจ วัฒนธรรมภายในชุมชน เครือข่ายสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ และการได้รับการยกย่องให้รางวัล ผลจากการท่องเที่ยวที่มีต่อผู้คนในสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม

การจัดการองค์ความรู้โดยการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์มะหาดเชิงสร้างสรรค์เป็นการท่องเที่ยวแนวใหม่ซึ่งมีจุดประสงค์

ในการแลกเปลี่ยนและเรียนรู้การอนุรักษ์สมุนไพรมหาดซึ่งกันและกัน ช่วยให้ชาวบ้านตระหนักในคุณค่าของชุมชน และยังช่วยให้นักท่องเที่ยวได้พัฒนาความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานด้วยตนเอง ประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนรู้สามารถนำไปใช้ในชีวิตได้ ชาวบ้านจะมีการจัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหมู่ 1 สร้างอาชีพและสร้างรายได้ให้กับกลุ่ม

คำสำคัญ การจัดการองค์ความรู้ การอนุรักษ์สมุนไพรมหาด กิจกรรมเชิงอนุรักษ์

ABSTRACT

The purpose of this research was to study the management of knowledge of conservation of Mahad herb (Lakoocha) in Koh Kred community, Pak Kred district, Nonthaburi province. This research began from August 2019 to July 2020. The population was the villagers in Koh Kred community Moo 1 and 7 Pak Kred, Nonthaburi. The group of sample was 40 villagers who gave the important information and tourists who participated in the activity. It was qualitative research by document analysis, interview and participative observation the conservation of herb was the problem of community. The villagers also found that Mahad herb will reduce and disappear in the future. As a result, they decided to organize the conservation of Lakoocha herb by making herbal soap and herb for health and beauty as its main conservative and creative activity. In Herbee herbal house, the tourists will walk around hours and see the demonstration of making herbal soap and herb for health and beauty. Moreover, the purposes were three subjects: to study the state and problems of knowledge management of conservation of herb, to examine process and tools and to study the supporting factors concerning knowledge management

It was found that herbal group of Kho Kred Moo 1 had knowledge focusing on the transformation of organic herbal product, aiming at using knowledge for career advancement, self-health maintenance, group development and all cycle learning. Furthermore, it is the center of knowledge, distributing, transferring and exchange for internal and external community. The treats and problems of knowledge sharing: lacking systematic knowledge collecting and support. The knowledge management process was compounded of analysis knowledge need, knowledge creation and acquisition, knowledge embodiment, knowledge distribution and transfer, knowledge utilization based on supporting factors such as group leader, participation, enthusiasm, open-minded, internal community culture, network, support and reward and the effect of tourism towards villagers, economy, and environment in the community.

Mahad creative conservation is a new direction of conservation in nowadays. The purpose of natural and creative conservation is to exchange and learn the Mahad conservation of each other. This helps people to aware of their community values. This also helps tourists to develop their potential and creativity by participating in activity of conserving by doing. Thus, this experience can be adapted to naturists themselves way of life. Moreover, they have conserving corporation. The villagers created Herbal Group Moo 1 in order to get the profession and gain their salary.

KEYWORDS: knowledge management, conservation of Mahad herb, conservative activity

คำนำ

กระแสของสมุนไพรมหาดเริ่มต้นขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 2554 ในช่วงนั้นเกาะเกร็ดประสบภาวะน้ำท่วมใหญ่ทำให้ต้นมะหาดซึ่งเป็นพืชสมุนไพรพื้นบ้านของตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี จมน้ำทำให้สมุนไพรมหาดเริ่มลดจำนวนลง ทำให้ชาวบ้านดำรงชีวิตแบบพอเพียง ชาวบ้านหันมาเพาะขยายพันธุ์มะหาดไว้ขาย ใช้ภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ และมีการใช้สมุนไพรมหาดที่มีอยู่นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ในการดำเนินชีวิตเรื่อยมา

ในปี พ.ศ. 2557 นางพัชรพร หะสิทธิ์เวชได้เข้าอบรมหลักสูตรการพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน ระหว่างวันที่ 28 เมษายนจนถึงวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 และได้รับวุฒิบัตรหลังจบการอบรมจากกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม ต่อมาได้รวบรวมสมาชิกกลุ่มสตรีจำนวนสิบกว่าคนจัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหมู่ 1 105/2 หมู่ 1 ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 11120 จัดทะเบียนกลุ่มที่กรมพัฒนาธุรกิจการค้า และได้รับความช่วยเหลือและการสนับสนุนจากกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ตำบลเกาะเกร็ด มีนางพัชรพร หะสิทธิ์เวชดำรงตำแหน่งประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหมู่ 1 ตำบลเกาะเกร็ด นางสาวสุคนทิพย์ แดงเฟื่อง เป็นผู้ช่วยประชาสัมพันธ์ และนางสาวภักจิรา รื่นเอม เป็นสมาชิกรวมทั้งคนอื่นๆ

การก่อตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหมู่ 1 ตำบลเกาะเกร็ด ส่งผลให้ชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกดีขึ้น มีรายได้ที่มั่นคงและสามารถพึ่งพาตนเองได้ จากการพัฒนาอย่างต่อเนื่องส่งผลให้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรของกลุ่มได้รับการคัดสรรเป็นผลิตภัณฑ์ ระดับสี่ดาว ประเภทสมุนไพรที่ไม่ใช่อาหาร ตามโครงการคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Product Champion) ของเกาะเกร็ดในปี พ.ศ. 2555 และเป็นการเรียนรู้การแปรรูปสมุนไพรของเกาะเกร็ด รวบรวมความรู้เกี่ยวกับการแปรรูปสมุนไพร ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรของกลุ่มมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จัก ปัจจุบันเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหมู่ 1 ตำบลเกาะเกร็ด ที่ได้รับ

การยกย่องด้านการบริหารจัดการด้านผลิตและจำหน่ายสมุนไพรเพื่อสุขภาพและความงาม (ที่ไม่ใช่อาหารและยา) รับสอนการทำน้ำยาอเนกประสงค์ บริการนวดหน้าด้วยสมุนไพร แห้เท้าด้วยเกลือสปาและสมุนไพรเพื่อคลายเส้น และมีหน่วยงานและองค์กรต่างๆ เข้ามาท่องเที่ยวดูงานการแปรรูปสมุนไพรอย่างต่อเนื่อง

ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดที่จะศึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชนนี้ที่มีการดำเนินการบริหารจัดการที่ดีในการจัดการองค์ความรู้อันเป็นเครื่องมือในการฟื้นฟูอนุรักษ์สมุนไพรของชุมชน โดยนำองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมมาผสมผสานปรับเปลี่ยนให้เข้ากับปัจจุบันเป็นองค์ความรู้ใหม่ มีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ส่งผลให้ความรู้ได้เผยแพร่ขยายและถ่ายทอดออกไปสู่ภายนอกประกอบกับการจัดการอนุรักษ์สมุนไพรด้วยการจัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ให้นักท่องเที่ยวเดินชมการผลิตสมุนไพรเพื่อสุขภาพและความงาม อบรมการทำน้ำยาอเนกประสงค์ อบรมนวดหน้าด้วยสมุนไพร อบรมการแห้เท้าด้วยเกลือสปาและสมุนไพรเพื่อคลายเส้น

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการองค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์สมุนไพรมหาดในชุมชนเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
2. ศึกษากระบวนการและเครื่องมือการจัดการองค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์สมุนไพรมหาด
3. ศึกษาปัจจัยที่สนับสนุนการจัดการองค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์สมุนไพรมหาด
4. ศึกษาผลกระทบจากการจัดการองค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์สมุนไพรมหาดที่มีต่อผู้คนในชุมชน เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมในชุมชน

อุปกรณ์ และวิธีการ

1. พื้นที่และระยะเวลาการดำเนินการวิจัย

พื้นที่ดำเนินการวิจัย คือ ชุมชนเกาะเกร็ดหมู่ 1 และ 7 อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ระยะเวลาตั้งแต่ตุลาคม

พ.ศ. 2561 ถึงกันยายน พ.ศ. 2562 รวมเวลาทั้งสิ้น 12 เดือน

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ

ประชากร คือ ชุมชนเกาะเกร็ดหมู่ 1 และ 7 ปากเกร็ด นนทบุรี ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

กลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) คือ ชาวบ้านและนักท่องเที่ยวที่เข้าร่วมกิจกรรมชุมชน 40 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์ชาวบ้านในชุมชนและนักท่องเที่ยว และ บันทึกภาคสนามของนักวิจัยที่ได้รับรู้ระหว่างการสังเกต การสังเกต ได้แก่ กิจกรรมการอนุรักษ์ พฤติกรรมและ ปฏิกริยาที่เกิดขึ้น เวลา บุคคล สภาพแวดล้อม

4. การออกแบบการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล

การออกแบบการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิจัยนี้เป็นการศึกษาการอนุรักษ์ทรัพยากรท้องถิ่นชุมชน หลายประการ ปัญหาและแนวทางแก้ไข ดังนั้นผู้วิจัย จึงออกแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ การเก็บรวบรวมข้อมูล ทำได้โดยใช้วิธีการสังเกตจากการเข้าไปในชุมชนที่ศึกษา ประกอบกับการสนทนาพูดคุยและสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ

5. การวิเคราะห์และแปลผลข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลวิจัยเชิงคุณภาพ คือ ข้อมูลที่รวบรวม ได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยนำ ข้อมูลมาจำแนกและสรุปประเด็นให้เป็นหมวดหมู่ และการวิเคราะห์นำเสนอตามวัตถุประสงค์การวิจัยแต่ละข้อ

ผลการศึกษา

1. สภาพและความต้องการปัญหาการจัดการองค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์สมุนไพรมะหาดในชุมชนเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

ผลการวิจัยพบว่า มะหาด (Lakoocha) พืชสมุนไพรที่ ชุมชนเกาะเกร็ดอนุรักษ์ไว้ เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางถึง

ใหญ่ สูง 30-40 เมตร ทรงพุ่มกว้าง ใบดกหนาร่มรื่น กิ่งอ่อนมีขนสีน้ำตาลปกคลุม เปลือกต้นสีน้ำตาลอมดำ ต้นที่มีอายุมากจะตกละเอียดเป็นแผ่น ๆ ดอกมะหาดออกตามชอกกิ่ง มีสีขาวอมเหลืองเป็นช่อสั้น ๆ เล็กๆ แยกเพศอยู่ในต้นเดียวกัน มะหาดออกดอกเดือนมีนาคมถึงเดือนมิถุนายน ติดผลปลายเดือนพฤษภาคมถึงเดือนกรกฎาคม ผลดิบสีเขียว ทรงกลมรี ผิวขรุขระ ผลสุกมีสีเหลืองอมแดงมีรสเปรี้ยวอมหวาน (สมิทธิชัย, 2563)

ประโยชน์ของมะหาด แก่นสมุนไพรมะหาดใช้เป็นยาถ่ายพยาธิตัวดี พยาธิไส้เดือน นำแก่นมะหาดมาต้บเป็นชิ้นเล็กๆ ต้มให้เดือด ซ้อนฟองออก กรองด้วยผ้าขาวบาง รอให้สะเด็ดน้ำ นำไปย่างไฟอ่อนๆ จะได้ก้อนผงสีเหลืองเรียกว่า “บวกหาด” บดบวกหาดเป็นผง ปริมาณ 3-4 ช้อนชา ผสมน้ำต้มสุก ปล่อยให้เย็น เติ่มะหาด 2-3 หยด คืมก่อนอาหารเช้า ตามด้วยดีเกลือ ถ่ายพยาธิได้ดี ห้ามดื่มกับน้ำร้อน เพราะจะทำให้คลื่นไส้อาเจียน นอกจากนี้แก่นมะหาดใช้ทำลูกโป่งกลาง ทำให้เสียงใสทุ้มดังกระวานไฟเราะเสนาะหู (สมิทธิชัย, 2563)

Figure 1. Lakoocha and Honey Herbal Soap.

ผลทางเภสัชกรรม สารสกัดจากแก่นมะหาดมีสารออกซิเรสเวอโรล (Oxyresveratrol) ยับยั้งการสร้างเอนไซม์ไทโรซิเนส (Tyrosinase) ลดการสร้างสารเมลานิน ลดความเข้มของเซลล์เม็ดสีใต้ผิวหนัง ทำให้ผิวขาว มะหาดใช้ทำยาขัดหน้า ลดฝ้า กระ จุดด่างดำ (สมิทธิชัย, 2563) ใช้ทำสบู่มะหาดผสมน้ำผึ้ง (Lakoocha & Honey Herbal Soap) มีสรรพคุณทำให้ผิวหนังเนียนสวยอ่อนเยาว์ มะหาดผสมน้ำผึ้งช่วยลดการอักเสบ ลด

ผิว และเพิ่มความนุ่มนวลชุ่มชื้นให้กับผิวหนัง แก่นมะหาดช่วยทำให้ผิวเรียบเนียน กระจ่างใส ทับทิมช่วยต่อต้านอนุมูลอิสระ ลดริ้วรอยให้เลือนจางลง กระชับชุมขน ส่วนผสมสำคัญคือ น้ำผึ้ง แก่นมะหาด ว่านหางจระเข้ ทับทิม และสมุนไพรอื่น ๆ 8 ชนิด (แคทริยา ไถยากลู. เจ้าของสมุนไพรบ้านย่าสาเกาะเกร็ด 77/3 หมู่ 1 ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 11120. สัมภาษณ์) (Figure 1)

นอกจากนี้ใช้ทำสบู่สมุนไพรมะหาดผสมมะขาม (Lakoocha & Tamarind Herbal Soap) ทำให้ผิวกายสะอาด ขาวเนียน กระจ่างใส สรรพคุณ ด้วยคุณสมบัติจากมะหาด มะขาม และมะเฟือง ผสมกัน ทำให้ผิวขาวสดชื่น เนียนเรียบอ่อนเยาว์ ขจัดสิ่งสกปรก และปรับสีผิวให้กระจ่างใสยิ่งขึ้น ช่วยลดผดผื่นคัน แก้อาการผื่นแดง ภูมิแพ้ ขจัดจุดด่างดำ กระชับชุมขน ผิวละเอียดนุ่มนวล ตามธรรมชาติ ส่วนประกอบสำคัญ แก่นมะหาด มะขาม มะเฟือง ตำลึง บัวบก และสมุนไพรอื่น ๆ (แคทริยา ไถยากลู. เจ้าของสมุนไพรบ้านย่าสาเกาะเกร็ด 77/3 หมู่ 1 ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 11120. สัมภาษณ์) (Figure 2)

Figure 2. Lakoocha and Tamarind Herbal Soap.

การก่อตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหมู่ 1 ตำบลเกาะเกร็ด ส่งผลให้ชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกดีขึ้น มีรายได้ที่มั่นคงและสามารถพึ่งพาตนเองได้ จากการพัฒนาอย่างต่อเนื่องส่งผลให้ผลิตภัณฑ์สบู่สมุนไพรของกลุ่มได้รับการคัดสรรเป็นผลิตภัณฑ์ ระดับสี่ดาว ประเภทสมุนไพรที่ไม่ใช่อาหาร ตามโครงการคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบล

หนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Product Champion) ของเกาะเกร็ด ในปี พ.ศ. 2555 และเป็นการเรียนรู้การแปรรูปสมุนไพรของเกาะเกร็ด รวบรวมความรู้เกี่ยวกับการผลิตสบู่สมุนไพรส่งผลให้ผลิตภัณฑ์สบู่สมุนไพรเพื่อสุขภาพและความงามของกลุ่มมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จัก ปัจจุบันเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหมู่ 1 ตำบลเกาะเกร็ด ที่ได้รับการยกย่องด้านการบริหารจัดการด้านสมุนไพรเพื่อสุขภาพและความงาม และมีหน่วยงานและองค์กรต่างๆ เข้ามาท่องเที่ยวดูงานสบู่สมุนไพรเพื่อสุขภาพและความงามอย่างต่อเนื่อง

จะเห็นได้ว่ากลุ่มตระหนักถึงสรรพคุณที่ได้รับจากสบู่สมุนไพรที่ส่งผลดีต่อสุขภาพและความงามของคนในชุมชน จึงมีแนวคิดที่จะนำองค์ความรู้ด้านสบู่สมุนไพรเพื่อสุขภาพและความงามซึ่งเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนมาใช้ประโยชน์ และใช้ในการประกอบอาชีพ ประกอบกับหน่วยงานต่างๆ สนับสนุนให้เกิดการก่อตั้งกลุ่มขึ้น มีการให้ความรู้ต่างๆ สนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงาน มีเป้าหมายในการดำเนินงาน คือ การนำองค์ความรู้ด้านสบู่สมุนไพรมาใช้ในการประกอบอาชีพผลิตและจำหน่ายสบู่สมุนไพรเพื่อสุขภาพและความงาม (ที่ไม่ใช่อาหารและยา) รับสอนการทำน้ำยาอเนกประสงค์ บริการนวดหน้าด้วยสบู่สมุนไพร แช่เท้าด้วยเกลือสปาและสบู่สมุนไพรเพื่อคลายเส้น ผลิตผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ เพื่อดูแลสุขภาพและความงามแบบพึ่งพาตนเอง มีเป้าหมายในการคืนองค์ความรู้สู่สังคม ให้ความรู้ด้านสบู่สมุนไพรคงอยู่เกาะเกร็ด

ส่วนสมาชิกกลุ่มได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้มาตลอด เป็นระยะเวลา 7 ปี เกิดความเชี่ยวชาญในการดำเนินงาน ปัจจุบันกลุ่มเป็นแหล่งเรียนรู้สบู่สมุนไพรเพื่อสุขภาพและความงามของชุมชน นับว่าเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านสบู่สมุนไพรของเกาะเกร็ด และเป็นศูนย์กลางในการถ่ายทอดเผยแพร่องค์ความรู้ด้านสบู่สมุนไพรเพื่อสุขภาพและความงามให้แก่คนในชุมชนและคนอื่นนอกชุมชนที่สนใจ

อย่างไรก็ตามกลุ่มก็ยังมีปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญ คือ การรวบรวมจัดเก็บองค์ความรู้และสืบทอดความรู้ต่อให้เยาวชนรุ่นต่อไป มีการแปลงองค์ความรู้ที่ฝังลึกให้ออก

มาในรูปแบบขององค์ความรู้ที่ชัดเจนให้มากพอและจัดเก็บให้เป็นระบบมากกว่าเดิม ในประเด็นนี้ผู้ให้ข้อมูลหลักได้ชี้ให้เห็นว่า ปัญหาด้านการรวบรวมและจัดเก็บองค์ความรู้ให้มีการสืบทอดต่อไปยังรุ่นลูกหลานเป็นเรื่องสำคัญของกลุ่มที่จะต้องเร่งดำเนินการ โดยกล่าวว่า “องค์ความรู้ที่หลากหลายที่ไม่มีการจดบันทึกต่อไปต้องมีการบันทึกและมีการถอดความรู้ขึ้น

2. กระบวนการและเครื่องมือการจัดการองค์ความรู้ของชุมชน

2.1 กระบวนการวิเคราะห์ความต้องการองค์ความรู้

พบว่าตั้งแต่มีการก่อตั้งกลุ่มจนถึงปัจจุบัน ชาวบ้านมีความต้องการองค์ความรู้ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ได้แก่ การจัดการสมุนไพรเพื่อสุขภาพและความงามที่มีคุณภาพ วิธีจัดจำหน่ายสินค้า นอกจากนี้ชาวบ้านต้องการองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับบทบาทและภารกิจที่สนับสนุนการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านสมุนไพรเพื่อสุขภาพและความงาม รับผิดชอบการทำน้ำยาอบเนกประสงค์ บริการวดหน้าด้วยสมุนไพร แช่เท้าด้วยเกลือสะปาดและสมุนไพรเพื่อคลายเส้น ทักษะการเป็นวิทยากรบรรยายถ่ายทอดความรู้ โดยใช้การอบรมเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ความต้องการองค์ความรู้ ทั้งการอบรมภายในกลุ่มและอบรมร่วมกับเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่างๆ ที่เข้ามาสนับสนุนเพื่อวิเคราะห์องค์ความรู้ที่ยังไม่มีและมีความจำเป็นต่อการดำเนินงาน

2.2 กระบวนการสร้างและแสวงหาความรู้ใหม่

ชาวบ้านในชุมชนมีความรู้พื้นฐานในเรื่องของสมุนไพรเป็นความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ อย่างไรก็ตามองค์ความรู้เดิมยังไม่เพียงพอ ฉะนั้นชาวบ้านจึงแสวงหาความรู้ที่จำเป็นจากที่ต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน สอบถามปราชญ์ชุมชน ใช้วิธีเข้าร่วมฟังการบรรยายแนะนำจากวิทยากรของหน่วยงานต่างๆ ที่เข้ามาให้ความรู้ภายในชุมชน บ้างก็ไปดูงานนอกชุมชนตามสถาบันการศึกษาต่างๆ บ้างก็ค้นคว้าจากหนังสือ เอกสาร ตำรับตำรา บทความ บ้างก็ศึกษาจากรายการสารคดีที่แพร่ภาพทางโทรทัศน์ วิทยุ ผสมผสานองค์ความรู้เดิมเข้ากับ

องค์ความรู้ใหม่ ผ่านการเรียนรู้และปฏิบัติงาน สนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนบ้าน ลองผิดลองถูกจนได้วิธีการดำเนินการที่เหมาะสม

2.3 กระบวนการรวบรวมจัดเก็บองค์ความรู้ที่ชัดเจน

ชาวบ้านมีกระบวนการรวบรวมข้อมูลจัดทำเป็นคู่มือการดำเนินงาน สมุดจดบันทึก รายงานการศึกษาค้นคว้า สารนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ของนักศึกษาที่เข้ามาทำวิจัยเพื่อการเรียนรู้ เทปบันทึกการสารคดีโทรทัศน์ ชาวบ้านได้จัดเก็บรวบรวมไว้ที่แหล่งเรียนรู้ของชุมชน

2.4 กระบวนการเผยแพร่และถ่ายทอดองค์ความรู้

ชาวบ้านมีการเผยแพร่และถ่ายทอดองค์ความรู้ 1) ภายในครอบครัวจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง การสาธิตสอนงาน สนทนาพูดคุยกัน 2) เผยแพร่และถ่ายทอดให้เพื่อนบ้านผ่านการสนทนาพูดคุยกันในชีวิตประจำวัน 3) เผยแพร่และถ่ายทอดให้กับคนนอกชุมชนที่สนใจ ได้แก่ นักศึกษาฝึกงานจากสถานศึกษาต่างๆ ใช้เครื่องมือสอนเล่าเรื่องบรรยายเป็นพี่เลี้ยงจัดเวทีอบรมแลกเปลี่ยนความรู้ 4) การเผยแพร่และถ่ายทอดองค์ความรู้โดยบันทึกในรูปแบบที่ชัดเจน ได้แก่ นักศึกษาฝึกงานจดบันทึกความรู้ในคู่มือปฏิบัติงาน บันทึกปัจจัยการผลิต เขียนบทความ ถ่ายทำคลิปวิดีโอในเว็บไซด์ยูทูป (Youtube) รายการโทรทัศน์ 5) ถ่ายทอดผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต เว็บไซต์ แฟนเพจ ไลน์ ไอจี

2.5 กระบวนการประยุกต์ใช้องค์ความรู้

ชาวบ้านมีการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ 1) เพื่อพัฒนาตน ประกอบอาชีพ ดูแลสุขภาพผิวพรรณของตนเอง และสมาชิกในครอบครัว 2) เพื่อพัฒนากลุ่มของตนเอง สมาชิกในกลุ่มนำองค์ความรู้มาพัฒนาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ชุมชน อีกทั้งยังนำองค์ความรู้มาใช้ในการดำเนินการเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านสมุนไพร ใช้แก้ปัญหาต่างๆ ของกลุ่ม

3. ปัจจัยที่สนับสนุนให้คนในชุมชนเกิดกระบวนการจัดการองค์ความรู้

3.1 ผู้นำกลุ่ม มี 1 คน คือ

ประธาน ที่ปรึกษาของกลุ่มซึ่งเป็นผู้ก่อตั้งกลุ่มคือ นางพัชรพร หะสิทธิ์เวช ได้รวบรวมสมาชิกกลุ่มสตรีจำนวนสิบกว่าคนจัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหมู่ 1 ตำบลเกาะเกร็ดและเป็นผู้ชักชวนให้คนในชุมชนนำภูมิปัญญาด้านสมุนไพรของชุมชนกลับมาฟื้นฟูและใช้ในการประกอบอาชีพ สมาชิกกลุ่มและผู้คนในชุมชนให้ความเคารพศรัทธา เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการวางรากฐานของกลุ่ม มีความสามารถในการดำเนินการแปรรูปสมุนไพร รวมทั้งประชาสัมพันธ์กลุ่มให้เป็นที่รู้จัก มีบทบาทเป็นผู้นำ

3.2 การมีส่วนร่วม

สมาชิกกลุ่มมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างที่จัดขึ้น เช่น การประชุมวางแผน การแปรรูปสมุนไพร การจัดกิจกรรมท่องเที่ยวการออกร้านในงาน โอท็อป ส่งผลให้การจัดการองค์ความรู้ในด้านสมุนไพรสามารถขับเคลื่อนไปได้ อย่างมีประสิทธิภาพ

3.3 ความกระตือรือร้น

ชาวบ้านมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเอง และพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง มีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ สนใจแสวงหาความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอ

3.4 การเปิดใจ

ชาวบ้านเปิดใจที่จะเรียนรู้ มีความกล้าหาญที่จะเปลี่ยนแปลงตนเอง พร้อมกับเปิดใจให้ความรู้กับผู้อื่น ไม่หวงวิชา ทำให้การถ่ายทอดแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบความสำเร็จ

3.5 วัฒนธรรมภายในชุมชน

วัฒนธรรมภายในชุมชนแบ่งเป็นสองลักษณะคือ ลักษณะแรก วัฒนธรรมความไว้เนื้อเชื่อใจกัน ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกันจึงมีความไว้เนื้อเชื่อใจกันสูง สามารถพูดคุยสนทนาถ่ายทอดแลกเปลี่ยนความรู้กันได้ ลักษณะ

ที่สอง วัฒนธรรมการเรียนรู้ สมาชิกกลุ่มมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอย่างสม่ำเสมอตั้งแต่มีการก่อตั้งกลุ่ม ทั้งการเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้จากผู้อื่น

3.6 เครือข่ายชุมชน

กลุ่มต่างๆ เข้ามาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ศึกษาดูงานเพื่อเป็นต้นแบบในการนำกลับไปพัฒนาชุมชนของตนเอง และยังเป็นเครือข่ายในการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกลุ่มในฐานะการเรียนรู้ภูมิปัญญาเพื่อถ่ายทอดและเผยแพร่ความรู้ในโครงการต่าง ๆ

3.7 การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก

การก่อตั้งกลุ่มวิสาหกิจประสบความสำเร็จ ส่วนหนึ่งมาจากการสนับสนุนของหน่วยงานซึ่งเข้ามาให้คำแนะนำให้ความรู้และคอยช่วยเหลือในด้านต่างๆ ทั้งองค์กรภาครัฐและเอกชน

3.8 การได้รับการยกย่องให้รางวัล

กลุ่มได้รับคัดสรรให้เป็นผลิตภัณฑ์สุดยอดโอท็อประดับสี่ดาวของเกาะเกร็ด การได้รับรางวัลเป็นการกระตุ้นให้ชาวบ้านเกิดความภาคภูมิใจ ส่งผลให้เกิดความกระตือรือร้นในการพัฒนาองค์ความรู้ให้เพิ่มมากขึ้น เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

4. ผลกระทบจากการจัดการองค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์สมุนไพรมหาดที่มีต่อผู้คนในชุมชน เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมในชุมชน ผลการวิจัยพบว่า

4.1 ผลกระทบจากการจัดการองค์ความรู้ในการอนุรักษ์สมุนไพรที่มีต่อชาวบ้านในท้องถิ่น ชาวบ้านได้เรียนรู้และมีประสบการณ์เกี่ยวกับกระบวนการและขั้นตอนการวิเคราะห์ปัญหาและการระบุเหตุของปัญหาอย่างเป็นระบบและครอบคลุมทุกด้านด้วยตนเอง อีกทั้งชาวบ้านผลิตสินค้าออกมาแล้ว ก็สามารถนำผลิตภัณฑ์มาวางขายที่ร้านค้าของชุมชนได้ นอกจากนี้เด็กและเยาวชนในชุมชนใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ เรียนรู้วิชาการแปรรูปสมุนไพรและหารายได้เสริมเพื่อเป็นทุนการศึกษา ชาวบ้านมีความสามัคคีผ่านการพูดคุยแลกเปลี่ยน

ความรู้ซึ่งกันและกัน มีความสามารถในการบริหารจัดการ สะท้อนให้เห็นภาพความเข้มแข็งของชุมชนพึ่งตนเอง ด้วยการระดมความคิดเห็น ร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ ร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน อาศัยหลักประชาธิปไตยเป็นแกนกลาง แล้วยึดหลักการมีส่วนร่วมของชาวบ้านมาเป็นจุดแข็งต่อยอดการบริหารตนเองในพื้นที่

ผลกระทบจากการจัดการองค์ความรู้ในการอนุรักษ์สมุนไพรที่มีต่อนักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสกับธรรมชาติท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ ชาวบ้านมีความกระตือรือร้นที่จะถ่ายทอดประสบการณ์แก่นักท่องเที่ยวในบรรยากาศที่ผ่อนคลายเป็นกันเอง นักท่องเที่ยวรู้สึกสนุกสนานมีโอกาสได้ลงมือปฏิบัติทำจริง และได้มีปฏิสัมพันธ์กับชาวบ้าน กิจกรรมสร้างสรรค์ประสบการณ์จัดขึ้นเป็นแบบกลุ่มที่บ้านและสถานที่ทำงานของชาวบ้าน นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสสังเกตว่าชาวบ้านมีความเป็นอยู่อย่างไร นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสค้นหาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ภายในตัวเอง การถ่ายทอดองค์ความรู้มีลักษณะได้ทดลองเรียนและได้ใกล้ชิดกับคนท้องถิ่นมากขึ้น นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสพูดคุยสนทนากับชาวบ้านในเรื่องอื่นๆ เป็นความเพลิดเพลินนอกเหนือจากกิจกรรมที่ลงมือปฏิบัติและเป็นการอนุรักษ์ที่มีความยั่งยืนเพราะใช้สถานที่ที่มีอยู่แล้ว คือ สวนหรือบ้านของชาวบ้านในชุมชน

4.2 ผลกระทบจากการจัดการองค์ความรู้ในการอนุรักษ์สมุนไพรที่มีต่อเศรษฐกิจ ชาวบ้านในชุมชนมีการรวมตัวกันจัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหมู่ 1 เป็นการสร้างงาน สร้างเงิน ทำให้ชุมชนมีอาชีพหลักและมีรายได้จุนเจือครอบครัวเดือนละหมื่นกว่าบาท ความใส่ใจในทุกรายละเอียด ประกอบกับการคิดค้นผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลาย ยกกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนให้มีความน่าสนใจ และการออกแบบบรรจุภัณฑ์ให้มีความทันสมัย การบริการ รวมทั้งการใช้วัสดุบรรจุภัณฑ์ทำให้สินค้าชุมชนได้รับการคัดสรรให้เป็นสุดยอดโอท็อปสี่ดาว (One Product Champion) และกลายเป็นสินค้าที่ระลึก

ขึ้นชื่อ จึงคูคให้นักท่องเที่ยวที่มาเยือนท้องถิ่นเกาะเกร็ดอยากซื้อกลับบ้าน นอกจากนี้ชาวบ้านยังช่วยกันหาช่องทางจัดจำหน่ายสินค้า เช่น ตามตลาดทั่วไป ส่งผลให้ชาวบ้านมีรายได้ที่ต่อเนื่อง ชาวบ้านมีองค์ความรู้การจัดการที่มีประสิทธิภาพ ทำให้ยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น มีรายได้เพิ่มขึ้นอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ เพื่อแก้ไขปัญหาที่ชาวบ้านไม่มีหน้าร้านขายสินค้าประจำ จึงได้คิดช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าทางโทรศัพท์และทางออนไลน์จนประสบความสำเร็จ

4.3 ผลกระทบจากการจัดการองค์ความรู้ในการอนุรักษ์สมุนไพรที่มีต่อสิ่งแวดล้อม

ชาวบ้านเลือกผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติ เพื่อลดการปนเปื้อนของสารเคมีจากสารซักล้าง ซึ่งเป็นการลดความเข้มข้นของสารปนเปื้อนในน้ำที่ชุมชน สอดคล้องและสัมพันธ์กับการพัฒนาชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

วิจารณ์

1. สภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขในการจัดการองค์ความรู้การอนุรักษ์สมุนไพรมะหาดในชุมชนเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า การที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนหมู่ 1 ตำบลเกาะเกร็ด มีชื่อเสียงและได้รับการยอมรับ สมาชิกกลุ่มสามารถพึ่งตนเองได้มาตลอดระยะเวลา 7 ปี แสดงให้เห็นว่าการบริหารจัดการประสบความสำเร็จ รวมถึงมีการจัดการองค์ความรู้ที่ดี ดังที่วิจารณ์พานิช ได้เขียนไว้ว่า หัวใจสำคัญของการจัดการองค์ความรู้ ต้องมีการลงมือปฏิบัติ มีการจัดการองค์ความรู้ผ่านการใช้งานจริง เป็นการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ของชาวบ้านในชุมชน โดยคำนึงถึงความเป็นอยู่ที่ดีของชาวบ้านในชุมชน (วิจารณ์, 2548)

ผลที่ได้จากการจัดการความรู้ของชุมชน เกิดระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียง มุ่งเน้นความเข้มแข็งของชุมชน และมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน (สุภาพร, 2548)

จะเห็นได้ว่ากลุ่มตระหนักถึงสรรพคุณที่ได้รับจากสมุนไพรที่ส่งผลดีต่อสุขภาพของคนในชุมชน จึงมีแนวคิดที่จะนำองค์ความรู้ด้านสมุนไพรซึ่งเป็นภูมิปัญญา

ดั้งเดิมของชุมชนมาใช้ประโยชน์ และใช้ในการประกอบอาชีพ ประกอบกับหน่วยงานต่างๆ สนับสนุนให้เกิดการก่อตั้งกลุ่มขึ้น มีการให้ความรู้ต่างๆ สนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงาน และเป็นตลาดในการแปรรูปวัตถุดิบสมุนไพรที่มีคุณภาพ มีเป้าหมายในการดำเนินงาน คือ การนำองค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์สมุนไพรมาใช้ในการประกอบอาชีพผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ เพื่อดูแลสุขภาพแบบพึ่งพาตนเอง มีเป้าหมายในการคืนองค์ความรู้สู่สังคม ให้ความรู้ด้านการการแปรรูปสมุนไพรคงอยู่เกาะเกิร์ต

ส่วนสมาชิกกลุ่มได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้มาตลอดเป็นระยะเวลา 7 ปี เกิดความเชี่ยวชาญในการดำเนินงาน ปัจจุบันกลุ่มเป็นแหล่งเรียนรู้การแปรรูปสมุนไพรของชุมชน นับว่าเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านสมุนไพรของเกาะเกิร์ต และเป็นศูนย์กลางในการถ่ายทอดเผยแพร่องค์ความรู้ด้านสมุนไพรให้แก่คนในชุมชนและคนอื่นนอกชุมชนที่สนใจ

อย่างไรก็ตามกลุ่มก็ยังมีปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญ คือ ขาดการรวบรวมจัดเก็บองค์ความรู้และสืบทอด มีการแปลงองค์ความรู้ที่ฝังลึกให้ออกมาในรูปแบบองค์ความรู้ที่ชัดเจนไม่มากและการจัดเก็บยังไม่เป็นระบบ ในประเด็นนี้ผู้ให้ข้อมูลหลักได้ชี้ให้เห็นว่า ปัญหาด้านการรวบรวมและจัดเก็บองค์ความรู้เป็นเรื่องสำคัญของกลุ่มที่จะต้องเร่งดำเนินการ โดยกล่าวว่า “องค์ความรู้ที่หลากหลายที่ไม่มีการจดบันทึก ต่อไปต้องมีการบันทึกและมีการถอดความรู้ขึ้น”

2 กระบวนการจัดการองค์ความรู้ของชุมชน

จากการศึกษาพบว่า กระบวนการที่มีความสอดคล้องและมีวิธีการปฏิบัติที่ดี คือ กระบวนการเผยแพร่และถ่ายทอดองค์ความรู้ มีการใช้เครื่องมือและวิธีการเผยแพร่ที่หลากหลาย ได้แก่ การสาธิต การสอนงาน สนทนาพูดคุยกันเล่าเรื่อง บรรยาย เป็นพี่เลี้ยง จัดเวทีอบรมแลกเปลี่ยนความรู้ เพื่อให้องค์ความรู้ได้แพร่หลายอย่างทั่วถึงทั้งภายในและภายนอกชุมชน นอกจากนี้ยังมีการเผยแพร่และถ่ายทอดองค์ความรู้ในรูปแบบที่ชัดเจน เผยแพร่ผ่าน

ช่องทางต่างๆ ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์อินเทอร์เน็ต ทำให้องค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์สมุนไพรแพร่กระจายเป็นวงกว้างอย่างทั่วถึง สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ชิดารัตน์ (2556) พบว่า ชุมชนมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับผู้คนที่ภายในและภายนอกชุมชน ด้วยวิธีการต่าง ๆ อาทิ บรรยาย สาธิต ทดลอง สนทนาแลกเปลี่ยน พร้อมทั้งเผยแพร่องค์ความรู้ผ่านช่องทางสื่อสารต่าง ๆ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ อินเทอร์เน็ต

3. ปัจจัยสำคัญในการสนับสนุนกระบวนการจัดการองค์ความรู้ของชุมชนเกาะเกิร์ต คือ

ผู้นำกลุ่มเป็นที่เคารพ รัก ศรัทธา และสร้างความเชื่อมั่นให้กับสมาชิกกลุ่ม สมาชิกมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ มีความกระตือรือร้น เปิดใจยอมรับสิ่งใหม่ๆ ส่งผลให้การจัดการองค์ความรู้สามารถขับเคลื่อนไปได้อย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับแนวความคิดของวิจารณ์ พานิชที่กล่าวว่า ปัจจัยสำคัญที่สุดต่อความสำเร็จของการจัดการองค์ความรู้ คือ ผู้นำ ซึ่งต้องเห็นความสำคัญของการจัดการองค์ความรู้และให้การสนับสนุนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง (วิจารณ์, 2548)

รวมทั้งผลงานวิจัยของชงชัย พานู นริชา มหาพรหม พบว่าผู้นำและสมาชิกในกลุ่มเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการจัดการความรู้ (ชงชัย, 2552; นริชา, 2553)

อีกทั้ง จักรวาล (2555) ได้กล่าวว่า การสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ก็เป็นปัจจัยที่สำคัญสำหรับการจัดการองค์ความรู้เช่นเดียวกัน

ทั้งหน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้และหน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุนในด้านงบประมาณ สนับสนุนในด้านงบประมาณเพื่อจัดสร้างเป็นแหล่งเรียนรู้ อาจกล่าวได้ว่ากลุ่มคงไม่สามารถประสบความสำเร็จได้หากขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานเหล่านี้ (สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย, 2551)

สรุป

การฟื้นฟูการจัดการองค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์สมุนไพรนั้นต้องมีการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรสมุนไพร

ให้นักท่องเที่ยวได้ชื่นชมการผลิตสมุนไพรเพื่อสุขภาพและความงาม เข้าร่วมกิจกรรมอบรมการทำน้ำยาอเนกประสงค์ กิจกรรมอบรมวาดหน้าด้วยสมุนไพร กิจกรรมอบรมการแช่เท้าด้วยเกลือสปาและสมุนไพร เพื่อคลายเส้น ถือเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน ในการจัดการดูแลชุมชน กระบวนการสร้างสรรค์เริ่มจากการมีการบริหารจัดการที่ดี มีการกำหนดแผนงาน เป้าหมายของกิจกรรมการอนุรักษ์สมุนไพรที่ชัดเจน รวมทั้งมีการปฏิบัติตามแผนงานและการประเมินผลงาน โดยกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ควรเน้นการมีส่วนร่วมทั้งระหว่างชาวบ้านในชุมชนและนักท่องเที่ยวที่มาเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์สมุนไพร โดยมุ่งหวังให้เกิดการเรียนรู้ การอนุรักษ์สมุนไพรโดยชุมชน การมีส่วนร่วม การตัดสินใจของชาวบ้านในชุมชน ในเชิงการเรียนรู้ การทดลอง และประสบการณ์ที่ชุมชนได้รับ ชุมชนมีโอกาใช้สิทธิ์ความเป็นเจ้าของพื้นที่กำหนดทิศทางการจัดการอนุรักษ์สมุนไพรด้วยตนเอง กำหนดและจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชน และที่สำคัญสามารถสร้างสรรค์กิจกรรมการอนุรักษ์สมุนไพรด้วยตนเองและเป็นเครื่องมือในการรักษาความสมดุลระหว่างการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการอนุรักษ์ในชุมชน

ชาวบ้านซึ่งเป็นชาวไทย มีวัฒนธรรม มีจิตใจเอื้อเฟื้อต่อเพื่อนการอนุรักษ์ทรัพยากรสมุนไพรสมัยใหม่เน้นการนำเสนอการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรสมุนไพรเชิงสร้างสรรค์ นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสกับธรรมชาติท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนตนเอง ผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ ชาวบ้านมีความกระตือรือร้นที่จะถ่ายทอดประสบการณ์แก่นักท่องเที่ยวผู้เข้าชมในบรรยากาศที่ผ่อนคลายเป็นกันเอง นักท่องเที่ยวสนุกสนานมีโอกาได้ลงมือปฏิบัติทำจริง และได้มีปฏิสัมพันธ์กับชาวบ้าน กิจกรรมสร้างสรรค์ประสบการณ์จัดขึ้นเป็นแบบกลุ่มเล็กหรือแบบตัวต่อตัวที่บ้านหรือสถานที่ทำงานของชาวบ้าน นักท่องเที่ยวจะได้มีโอกาสสังเกตว่าชาวบ้านมีความเป็นอยู่อย่างไร นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสค้นหาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ภายใน

ตัวเอง การถ่ายทอดองค์ความรู้มีลักษณะได้ทดลองเรียน และได้ใกล้ชิดกับคนท้องถิ่นมากขึ้น นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสพูดคุยสนทนากับชาวบ้านในเรื่องอื่นๆ เป็นความเพลิดเพลินนอกเหนือจากกิจกรรมที่ลงมือปฏิบัติ และเป็นการอนุรักษ์สมุนไพรที่มีความยั่งยืนเพราะใช้สถานที่ที่มีอยู่แล้ว คือ สวน โรงงาน หรือบ้านของชาวบ้านในชุมชน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ชาวบ้านควรแปลงองค์ความรู้ที่มีอยู่ให้ออกมาเป็นความรู้ที่ชัดเจนทั้งในด้านสมุนไพรมหาด และสูตรผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร สื่อต่างๆ เก็บไว้ไม่ให้สูญหายและสามารถเผยแพร่สู่รุ่นลูกหลานต่อไป

1.2 ชาวบ้านควรจัดเก็บองค์ความรู้ให้อยู่ในรูปแบบหนังสือ สิ่งพิมพ์ ภาพถ่ายให้อยู่รวมกันในจุดเดียวกัน และจัดระบบให้สืบค้นได้ง่ายเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ถ่ายทอดแก่นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมชุมชนเกาะเกร็ด

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาแนวทางการจัดระบบความรู้ของกลุ่มเพื่อให้ได้แนวทางในการจัดระบบความรู้ที่เป็นระบบได้มาตรฐาน

2.2 ควรทำวิจัยการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้เชื่อมโยงกับเส้นทางท่องเที่ยวหลัก

2.3 ควรทำวิจัยการพัฒนาต่อยอดด้วยการนำความรู้ด้านการอนุรักษ์สมุนไพรมหาดเชิงสร้างสรรค์โดยชาวเกาะเกร็ดมาสร้างถอดบทเรียนสำหรับใช้อบรมมัคคุเทศก์ในโรงเรียนบนเกาะ เช่น โรงเรียนวัดปรมย์ยิกาวาส โรงเรียนวัดศาลากุล ในการอนุรักษ์สมุนไพรมหาดเชิงสร้างสรรค์ เมื่อเวลามีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมการชุมชนซึ่งเกิดจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างชาวเกาะเกร็ดเจ้าบ้าน และนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ผู้มาเยือน เป็นการสร้างงาน สร้างอาชีพ ให้กับหนุ่มสาวชาวเกาะเกร็ดจะ

ได้สามารถทำงานอยู่กับบ้านได้ โดยไม่ต้องโยกย้ายถิ่นไปทำงานที่อื่น และยังสามารถให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวจากแดนไกลที่มาเยี่ยมชมชุมชนเกาะเกร็ด

คำนิยม

ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยสวนดุสิตที่สนับสนุนทุนวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้อัจฉริยะประจำปีงบประมาณ 2563

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

แคลทริยา ไฉยากุล. 2562. เจ้าของสมุนไพรมานบ้านยาสาเกาะเกร็ด 77/3 หมู่ 1 ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 11120. สัมภาษณ์.

จักรวาล จันทร์หล้า. 2555. การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำข้าวฮางของกลุ่มผลิตข้าวฮางเทศบาลปลาไหล, วารสารการบริหารท้องถิ่น. 5(1): 25–37.

ธงชัย พาบุ. 2552. การจัดการความรู้ธุรกิจสุดยอดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์. ดุษฎีนิพนธ์ (สารสนเทศศึกษา) ขอนแก่น: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ธิดารัตน์ ศิริรัตน์. 2556. การจัดการความรู้ของครูภูมิปัญญาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนในเขตภาคใต้. วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นริชา มหาพรหม. 2553. การจัดการความรู้กองทุนชุมชนและธุรกิจชุมชนของหมู่บ้านจำรุง อำเภอแกลง จังหวัดระยอง. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วิจารณ์ พานิช. 2548. ภาวะผู้นำกับ KM. สืบค้นเมื่อ 12 เมษายน 2563, จาก <https://www.gotoknow.org/posts/4644>.

สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย. 2551. โครงการการจัดการความรู้เพื่อขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น. นนทบุรี: สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย.

สุภาพร เตวุฒิชัยกุล. 2548. ภูมิปัญญาไทย: ความรู้เพื่อสืบสานอาชีพท้องถิ่น: กรณีศึกษากลุ่มอาชีพสตรีทำผ้าปาเต๊ะ บ้านคลองประสงค์ อำเภอเมืองจังหวัดกระบี่. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สมิทธิชัย สุขปลั่ง. 2563. ภูมิปัญญาไทย มะหาด ต้นไม้แห่งครีมนพอกขาว. สืบค้นเมื่อ 27 มกราคม 2563, จาก <https://www.technologychaoban.com>.

